

Cakarta'daki evi ve bürosu her kesimden gelen ziyaretçilerin başvurduğu bir danışma merkezi durumundaydı.

Yüksek öğrenim görmemesine ve tam anlamıyla bir entelektüel olmamasına rağmen hareket adamlığının yanında aynı zamanda bir fikir adamı olan Natsir daima, ülkenin birliğinin ancak İslâm kardeşliği ve müslüman milliyetçiliğiyle sağlanabileceğini savunmuştur. İslâmiyet'in Endonezya'da iyi bir konuma gelmesinin de müslümanların güçlü bir entelektüel temeli bulunan aydınlarla sahip olmaları ile gerçekleşebileceğine inanıyordu. Onun ilk cumhurbaşkanı Sukarno ile polemige girmesinin ve zamanla tamamen ters düşmesinin sebebi de bu görüşleriyle Sukarno'nun Endonezya'nın bağımsızlık mücadelesini ırka dayalı bir milliyetçilik ve laiklik temellerine dayandırmasına karşı çıkmasıdır. İslâm'da dinle siyasetin iç içe olduğunu ileri süren Natsir kurulacak devletin İslâmî temellere oturtulmasını istiyordu. Natsir İslâmiyet'i aynı zamanda müslümanların ideolojisini şekillendiren bir din olarak görüyor, İslâm'da din ve devlet işlerinin ayrılmadığını, dinin insanlara politik hayatla ilgili birçok ahlâki prensip getirdiğini vurguluyordu. Ayrıca İslâmiyet'in çeşitli hususlarda demokrasiyle uyum sağlayabileceğini, zira istişareye büyük önem verdiğini söylüyor ve bir "dinî temelli demokrasi" kavramından bahsediyordu.

Eserleri. *Islam Sebagai Ideologi* (İdeoloji olarak İslâm, Jakarta 1951); *Sumbangan Islam Bagi Perdamaian Dunia* (Dünya barışına İslâm'ın katkıları, Jakarta 1953); *Capita Selecta* (Seçme yazılar, I, Bandung-The Hague 1954, II, Jakarta 1957, III, Jakarta 1996); *Islam Sebagai Dasar Negara* (Devletin temeli olarak İslâm, Bandung 1957); *Fikihud Dawah* (Davetin kuralları, Jakarta 1969); *Mencari Modus Vivendi Missi Kristen dan Dakwah Islam di Indonesia* (Endonezya'da hıristiyan misyonerliği ve İslâm daveti arasında orta yol arayışı, Jakarta 1971); *Islam dan Kristen di Indonesia* (Endonezya'da İslâm ve Hıristiyanlık, Bandung 1972); *Tugas dan Peranan Ulama* (Ulemânın görevi ve rolü, Jakarta 1972); *Mempersatukan Umat Islam* (İslâm ümmetinin birleşmesi, Jakarta 1983); *Agama dan Moral* (Din ve ahlâk, Jakarta, ts.).

BİBLİYOGRAFYA :

H. M. Federspiel, *Persatuan Islam: Islamic Reform in Twentieth Century Indonesia*, Ithaca 1970, s. 16, 89, 92, 141-143, 168-169; D. Noer, *The Modernist Muslim Movement in Indonesia 1900-1942*, Singapore 1973, s. 88-89, 260-262,

287-295, 322-324; a.m.f., *Partai Islam di Pentas Nasional 1945-1965*, Jakarta 1987, s. 60, 130-137, 202-215, 354-358, 369-371, 377; Jusuf Abdullah Puar, *Muhammad Natsir 70 Tahun: Kenang-Kenangannya Hidup dan Perjuangan*, Jakarta 1978; *Pak Natsir 80 Tahun* (ed. E. Saifuddin Anshary), Jakarta 1988; A. Rosidi, *Muhammad Natsir: Sebuah Biografi*, Jakarta 1989; İsmail Hakkı Göksoy, *Endonezya'da İslâm ve Hollandada Sömürgecilik*, Ankara 1995, s. 137, 219-220, 225-226, 259, 263; a.m.f., "Hacı Agus Sâlim", *DİA*, XIV, 439-440; G. McT. Kahin, "In Memoriam: Mohammad Natsir (1907-1993)", *Indonesia*, LVI, Ithaca 1993, s. 158-165; Yusril Ihza, "Combining Activism and Intellectualism: The Biography of Mohammad Natsir (1908-1993)", *Studia Islamika*, II/1, Jakarta 1995, s. 111-147; *Ensiklopedi Indonesia* (ed. Hassan Shadily), Jakarta 1983, IV, 2342-2343; "Nâsir, Muḥammed", *el-Mevsû'atü'l-'Arabiyyetü'l-'âlemiyye*, Riyad 1419/1999, XXV, 34-35; "Natsir, Mohammad", *Ensiklopedi Islam*, Jakarta 1999, IV, 21-22.

İSMAİL HAKKI GÖKSOY

NAUPLIA

(bk. ANABOLU).

NAVARİN

Yunanistan'ın Mora yarımadasında kale, şehir ve liman.

Mora yarımadasının güneybatısında hilâl biçiminde bir koyun güney ve batıdan korunan kayalık iki burnu arasında yer alır. İki kalesi ve körfez önündeki Sphacteria (Çamlıca) adası ile çevrili olduğundan denizciler için eski çağlardan beri güvenli bir liman teşkil etmiştir. Bugünkü adı Neokastro'dur. Osmanlı kaynaklarında ismi önceleri Anavarin veya Avarin / Avarine şeklinde geçer; bu isim buradaki antik Pylos kale ve şehriyle bağlantılı olarak ortaya çıkmıştır. Pylos Kalesi Osmanlı kaynaklarında Anavarin-i Atık, Osmanlılar'ın kurduğu kale ve şehir ise Anavarin-i Cedid diye zikredilir. Pîrî Reis *Kitâb-ı Bahriyye*'de ve Ali Macar Reis *Atlas*'ında eski kaleyi Avarin ve Avarine şeklinde anar, limana ise "sazlık" anlamına gelen çeşitli adlar verilmiştir. İtalyanca kaynaklarda Zonchio, İslâm kaynaklarından Şerîf el-İdrîsî'de İrvadâ adları görülür. Pîrî Reis, Navarin Kalesi'nin Modon'dan (Methoni) 9 mil uzaklıkta, kibleye karşı deniz üzerinde yüksek bir yerde kurulduğunu, 200 gemi alabilen limanına Porto Conko (kova) denildiğini belirtir.

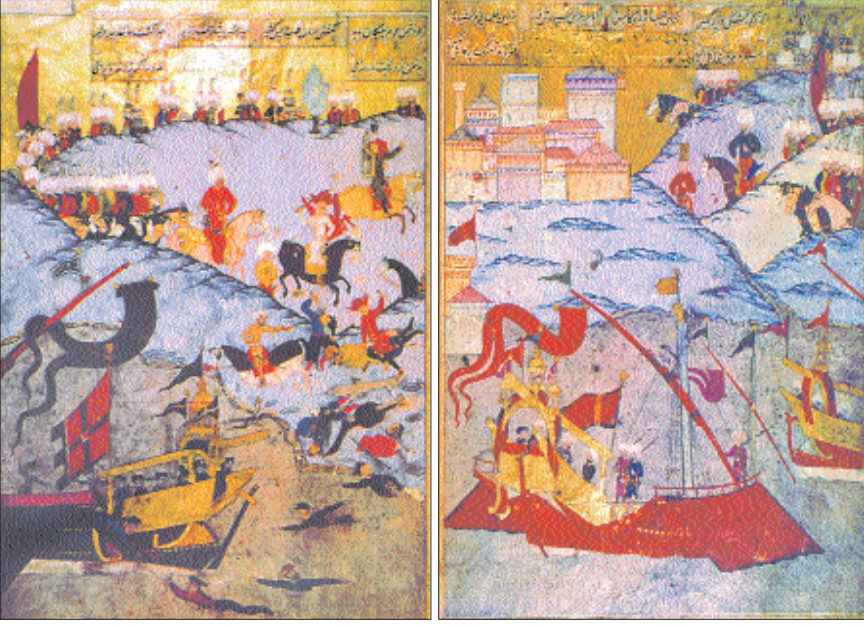
Koryphasion burnundaki Eski Anavarin (Pylos) Antikçağ'da bir süre Atinalılar'ın idaresinde kaldı.

Roma devrinde ise küçük bir şehir halindeydi. VI. yüzyılda Slavlar'ın bölgeye gelişiyle şehir önemini kaybetti. Nihayet Mora'da hüküm süren Avarlar zamanında (589-807) tekrar canlandı ve adı yeni sahiplerine uygun olarak Avarinos oldu. Bizans hâkimiyetinin ardından Latinler'in idaresi altına girdi. Kale ve liman XIII ve XIV. yüzyıllarda bölgede önemli rol oynadı. Kale, körfezin kuzeyinde siğ gölle (lagün) körfezin birleşme noktasında denize bakan bir mevkiye 200 m. yükseklikte bir tepenin üzerinde bulunmaktaydı ve limana girişi denetlemekteydi.

1417'de Venedik'in eline geçen şehir, Fâtih Sultan Mehmed'in Mora seferi sırasında (864/1460) Osmanlılar'a teslim olduysa da Osmanlı-Venedik savaşları sonunda 884'te (1479) Venedik'e iade edildi. II. Bayezid zamanında Modon'un fethiyle Koron ve ardından Anavarin teslim alındı (Rebûllevvel 906 / Ekim 1500). Ancak kısa süre içinde Anavarin'in tekrar Venedik'in eline geçmesi üzerine Kemal Reis donanma ile, Vezîriâzam Atık (Hadım) Ali Paşa da ordu ile gelip 10 Zilkade 906'da (28 Mayıs 1501) kaleyi ele geçirdi (İbn Kemal, VIII, vr. 94^{a-b}, 96^{a-b}, 97^a). Mora sancak beyi Ali Paşa'nın kalenin hemen tamiri için yaptırdığı müracaat ertesi yıla tehir edildi; bir miktar gemi limanada bırakılarak Kemal Reis'in İstanbul'a dönmesine karar verildi (II. Bayezid Dönemine Ait 906/1501 Tarihli Ahkâm Defteri, hk. nr. 110, 136-137, 265). Vezîriâzam Hadım Ali Paşa burada bir muallimhâne, evkafına bağlı hamam, dükkân, oda ve başhâne yaptırdı.

Osmanlı donanmasının Akdeniz'deki harekâtında önemli bir üs konumunda olduğundan Navarin Kalesi'ne çok sayıda muhafızdan oluşan bir garnizon yerleştirildi. XVI. yüzyılın ilk çeyreğinde garnizonun mevcudu iki dizdar, bir hatip, iki imam, iki kethüdâ, iki azeb ağası ve on altı topçu dahil 647 muhafız ve azebden oluşuyordu. Kalenin varoş kesiminde ise sivil iskân vardı. Ayrıca bu kesimde Sarı Kadı Zâviyesi ile Tırhala Mirlivâsı Hasan Bey'in on bir vakıf dükkânı bulunuyordu (BA, TD, nr. 367, s. 132). Malta kuşatmasından sonra İspanya ve Malta donanmalarının Mora sahillerinde görünmesi sebebiyle kaledeki muhafız sayısı artırıldı. Kalenin güneybatısında bulunan ve yaklaşık 5-6000 kişinin barınabileceği büyüklükte olan bir mağaranın güvenlik bakımından tehlike arz etmesi yüzünden, 1571'de Kıbrıs'ın fethi üzerine oluşan müttefik hıristiyan donanmalarına karşı bir tedbir olarak büyük taşlarla

NAVARİN

Navarin savaşının tasvir edildiği minyatürlü iki sayfa (Şehname-i Selim Han, TSMK, III. Ahmed, nr. 3595, vr. 128^b-129^a)

doldurulmasına ve kale surlarının tamir edilmesine teşebbüs edildi (BA, MD, nr. 12, hk. 438). İnebahtı öncesinde, denize açılan ve Venedik'e ait çeşitli ada ve sahil şehirlerini yağmalayan donanmanın uğradığı yerler arasında Navarin de bulunuyordu. İnebahtı yenilgisinin ardından yeniden inşa edilen donanma, ertesi yıl Kılıç Ali Paşa kumandasında denize açıldığında hıristiyan donanmasının su almak için Navarin körfezine girdiği haberi ulaştı. Hemen üzerlerine gidilerek buradan uzaklaşmaları sağlandı (Selânikî, I, 86-87). Sahip olduğu stratejik önemi sebebiyle kale dizdarı Mustafa'nın ısrarlı müracaatları ve Kılıç Ali Paşa'nın uygun görmesiyle limanın güneyinde ve eski Navarin Kalesi'nin karşısında yeni bir kale (Kal'a-i Anavarin-i Cedîd) inşa edildi (980/1572-73). Böylece Navarin, Osmanlı donanmasının Akdeniz harekâtında önemli bir üs ve ikmal merkezi haline geldi.

Bu kale İtalyan tarzında modern şekilde inşa edilmişti. Daha sonra kalenin etrafına sivil nüfus iskânına çalışıldı. Balyabadra ve İnebahtı'dan yahudilerin buraya yerleştirilmesinin sağlanması istendiyse de bunların gelip yerleştikleri hakkında bilgi yoktur. Kalede yerleşecekler için 700 hâne-lik bir yer ayrılmıştır (BA, MD, nr. 29, hk. 61; nr. 31, hk. 636, 638). Nitekim bir asır sonra Evliya Çelebi 600 evin mevcudiyetinden söz

etmiştir. 1055'te (1645) Girit seferine çıkan Osmanlı donanması Navarin'de toplandı. II. Viyana yenilgisinin ardından genişleyen Avusturya savaşlarına Venedik'in de katılımı ile Mora sahillerindeki kaleler dolayısıyla Anavarin tehdit altında kaldı. Manyalılar'ın isyanından cesaret alan Venedik donanması Morosini kumandasında önce Koron'u ve 7 Haziran 1686'da eski Navarin'i, 14 Haziran'da da yeni Navarin'i ele geçirdi. Halkının çoğu katledildi, geri kalanlar esir alındı. Osmanlılar'ın 1127'de (1715) düzenlediği Mora harekâtı sırasında Sadrazam Şehid Ali Paşa'nın serdarlığında Osmanlı kuvvetlerinin Modon, Koron ve Navarin yakınlarına gelmesi üzerine Venedikliler buradan ayrıldı ve her iki kale geri alındı.

Navarin, Osmanlı idaresi altında XVI. yüzyıldan XVII. yüzyılın sonlarına kadar uzanan süreçte önemli bir liman şehri özelliği kazanmış ve Türk sivil nüfus buraya yerleşmişti. XVII. yüzyılın ikinci yarısında (1667) şehri ve kaleyi gören Evliya Çelebi eski kalenin sarp bir kayalık üzerinde olduğunu, aşağı kalede seksen kadar kiremit örtülü kâgir evin ve Sultan Bayezid Camii'nin yer aldığını, beş dükkânın, orta kale kısmında ise beş evin bulunduğunu, dizdarın burada oturduğunu, orta kale içinde bir küçük iç kalenin daha mevcut olduğunu, toprak limanın ağzına bakacak şekilde yerleştiril-

diğini belirtir. Asıl yerleşmenin yeni Anavarin cihetinde görüldüğünü yazan Evliya Çelebi burasının fetihden sonra Modon kazasına bağlandığını, halen de bu durumunun sürdüğünü, yeni kalenin on iki kapısının ve tabyalarının bulunduğunu, buradaki iç kalede otuz üç evin ve hisar içinde 600 odanın yer aldığını, III. Murad adına bir cami inşa edildiğini söyleyerek bir tekke, bir han, hamam ve seksen beş dükkânın da yine bu kesimde yer aldığını zikreder. Varoş kesimi kalenin güneyinde olup burada 200 ev vardır, bunların çoğunluğu Rumlar'a aittir. Bir mescid, bir han ve on beş kadar da dükkânı mevcuttur (Se-yahatnâme, VIII, 309-315). Bu bilgiler Navarin'in toplam nüfusunun askerî zümler dahil 1500'e ulaştığını gösterir. Nitekim 1689'dan sonra burada 1413 ile 1797 kişinin yaşadığı hakkında bilgiler vardır.

XVIII. yüzyılın ikinci yarısında meydana gelen Osmanlı-Rus savaşları sırasında (1768-1774) Akdeniz'de bulunan Aleksis Orlof kumandasındaki Rus donanması Nisan 1770'te Navarin'i iki ay kadar işgal etti. Savaşta zarar gören kalelerin tamiri için karar alındığında eski kale tamamen terk edildi, sadece yeni Navarin Kalesi'nin onarımına girişildi. 1821'de Mora'da başlayan Rum isyanı sırasında âsiler tarafından kuşatılan Navarin Kalesi savunmasız olduğundan dört ay dayanabildi ve yardım gelmediği için içindikiler teslim olmak zorunda kaldı. Âsiler aradaki anlaşmaya ve verdikleri söze rağmen müslüman ahaliyi katlettiler; az sayıda halk tüccar gemileriyle Anadolu sahillerine kaçarak katliamdan kurtulabildi. Bunun üzerine Mora isyanını bastırmakla görevlendirilen Mısır Valisi Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın oğlu İbrâhim Paşa yirmi beş gemiden oluşan donanması ile Mart 1825'te Modon'a ulaştı. İki ay içinde karadan ve denizden kuşattığı Navarin'i teslim aldı.

Navarin'i asıl öne çıkaran olay, 29 Rebî-ülevvel 1243'te (20 Ekim 1827) İngiliz, Fransız ve Rus donanmalarından oluşan müttefiklerin limanda bulunan Osmanlı-Mısır donanmasına karşı düzenledikleri âni bas-kındır. Osmanlı Devleti ile bir savaş hali olmamasına rağmen mâruz kalınan bu bas-kında donanmanın kaybı elli iki gemi ve 6000 denizci idi. Yanarak ve batmak suretiyle kaybedilen gemilerden üç kalyon, on üç firkateyn, on yedi korvet, dört brik olmak üzere toplam otuz yedi gemi merkezî Osmanlı donanmasına, üç firkateyn, üç korvet, dört brik, iki golet ve üç ateş gemisi Mısır donanmasına aitti. Osmanlı ta-

1827 Navarin savaşının tasvir edildiği bir tablo (İstanbul Deniz Müzesi, Hüsnü Tengüz Albümü)

rihinde "Navarin faciası" diye geçen bu haksız tavır karşısında Osmanlılar müttefiklerden tazminat talep ettiyse de bir sonuç alınmadı (Lutfi, I, 65). Yalnız İngiliz Amiralî Codrington yapılanlardan sorumlu tutularak görevinden azledildi. Navarin, müttefiklerin baskısı ile bir tahliye anlaşması imzalanıncaya kadar İbrâhim Paşa'nın idaresinde kaldı. 29 Ağustos 1828'de Navarin'e gelen bir Fransız ordusu burayı teslim aldı; böylece şehir kesin olarak Türk idaresinden çıkmış oldu.

Navarin'in ikinci defa fethinden hemen sonra eski Midilli nâzırı Hüseyin Efendi tarafından tahriri yapılmıştır (1127/1715). Savaşlardan zarar gören eski Navarin Kalesi'nin iç ve dış hisarlarında tamire muhtaç olan tabya, ev, cami, kilise gibi yerlerin surların uzunluklarının da kaydedildiği bu tahrire göre yeni Navarin Kalesi'nde harap vaziyette 120 hâne, bir kilise, mektep, dükkânlar, mahkeme yerleri, yeniçeri kışlaları bulunuyordu. Kale varoşunda oturan reâyâ otuz hâneye inmişti. Bu sayıma göre yakındaki çiftliklerle beraber Anavarin'de yaşayan reâyâ sayısı 280 hâneye, müslümanlarla beraber bütün nüfus ise yaklaşık 2000 kişiye ulaşıyordu (BA, TD, nr. 880, vr. 13^{a-b}). Navarin'in 1715'te yeniden fethinin ardından kalenin muhafazası için çok miktarda muhafız bırakıldığı görülmektedir. 1129'da (1717) Navarin Kalesi'nde 150 müstahfız, 120'şer sağ ve sol süvari, 300 azeb ve 50 topçu olmak üzere 700 muhafız bulunuyordu. Üç sene sonra bu sayının 500'e indiği, 1134'te (1722) sü-

varilerin kaleden ayrıldığı ve muhafız sayısının 210'a düştüğü anlaşılmaktadır.

1770'teki Rus işgali sırasında hayli zarar gören kalede bu sıralarda 600 Türk, 130 Rum mevcuttu. Bu sayı işgal sonrası nüfusun nasıl dağıldığını göstermesi açısından dikkat çekicidir. Kale 1186'da (1772) Mora Seraskeri Ali Paşa zamanında tamir edildi. Yeni Anavarin Kalesi'ne ait bir tamir keşif defterine göre iç kalede İslâmbol kapısı, Liman kapısı, Uğurum kapısı, Leylek tabyası, Dizdar tabyası, Yüksek tabya, Zindan tabyası, Zeytinli tabya, Top tabyası, Ağa tabyası, Müdevver tabya, Yedi toplu tabyası, Muradına ermiş tabyası, dört karakol, barut ve koltuk cephaneleri, eski cebehâne, tophane, mühimmat mahzenleri, kaptan kulesi, küçük kule, çifte merdiven kulesi, cebeci ve yeniçeri kışlaları, II. Beyazıt Camii, I. Ahmed Camii bulunuyordu. Beyazıt Camii'nin altında üç dükkân, yakınında bir mektep, darı ambarı ve tabuthâne mevcuttu. Burası çatışmalarda tamamen yıkıldığı için aslına uygun biçimde yeniden inşasına karar verildi (BA, KK, nr. 4987). 1211'de (1796) kalede görev yapan muhafız sayısı 180 kadardı. Bugün Navarin / Neokastro bir yerleşim yeri olarak Pylos yönüne kaymış, kasabaya da Pylos denmiştir. Pylos turistik bir kasaba olup nüfusu 2000 dolayındadır.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, TD, nr. 367, s. 132; nr. 777, s. 3, 8-9, 21-23; nr. 880, vr. 13^{a-b}; BA, D. BŞM., nr. 5369; BA, D. BŞM. BNE, nr. 16093; BA, HH, nr. 31962; BA, MD, nr. 12, hk. 438, 546; nr. 29, hk. 61; nr. 31, hk. 636, 638; BA, KK, nr. 2855, s. 337-342; nr. 4978, s. 13-14; nr. 4979, s. 6-7; nr. 4987; BA, MAD, nr. 93, s. 38-39, 67; nr. 3975; nr. 7547, s. 46-49; BA, YEE, nr. 39/3-1; Şerif el-İdrîsî, *La géographie d'Edrisi* (trc. P. A. Jaubert), Paris 1836, II, 124; *II. Bayezid Dönemine Ait 906/1501 Tarihli Ahkâm Defteri* (nşr. İlhan Şahin - Feridun Emece), İstanbul 1994, hk. nr. 110, 136-137, 265; İbn Kemal, *Tevârih-i Âli-Osmân*, VIII, vr. 94^{a-b}, 96^{a-b}, 97^a; Pîrî Reis, *Kitâb-ı Bahriye* (nşr. Ertuğrul Zekai Ökte v.dğr.), İstanbul 1988, II, 661-665; Selânikî, *Târih*, I, 86-87, 96; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, VIII, 309-315; F. C. H. L. Pouqueville, *Voyages en Morée à Constantinople*, Paris 1805, I, 233; IV, 342 vd.; VI, 72-73; W. M. Leake, *Travels in the Morea*, London 1830, I, 411; Lutfi, *Târih*, I, 65; Gülsün Tanyeli, "Bir Osmanlı Kale-Kentinin Yapımı: Anavarin Örneği", *Prof. Dr. Doğan Kuban'a Armağan* (haz. Zeynep Ahunbay v.dğr.), İstanbul 1996, s. 85-93; N. Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi* (trc. Nilüfer Epçeli), İstanbul 2005, II, 252, 254; IV, 184; F. Zarinebaf v.dğr., *A Historical and Economic Geography of Ottoman Greece: Southwestern Morea in the 18th Century*, Princeton 2005, tür.yer.; M. Tayyib Gökbilgin, "Navarin", *İA*, IX, 127-135; N. Béés - [A. Savvides], "Navarino", *EI²* (İng.), VII, 1037-1039.

NÂVÛSİYYE

(النواوسية)

Ca'fer es-Sâdık'ın ölümünden (148/765) sonra, onun hayatta bulunduğunu ve ortaya çıkıp dünyaya hâkim olacağını iddia eden Basralı Nâvûs isimli şahsın mensuplarına verilen ad (bk. İMÂMİYYE).

NÂYÎ

(bk. NEY).

NÂYÎ OSMAN DEDE

(bk. OSMAN DEDE, Nâyî).

NAZ

(bk. NİYAZ).

NAZAR

(النظر)

Bir şey hakkında tefekküre dalma, nazari araştırmalar yapma anlamında kelâm ve felsefe terimi (bk. DÜŞÜNME).

NAZAR

(النظر)

Bilinmeyi elde etmek için bilinenleri bir kurala göre sıralama anlamında bir terim (bk. EHL-i NAZAR; İSTİDLÂL).

NAZAR

(النظرة)

Bir şeye özenme, imrenme veya kıskançlıkla bakan kimsenin bakışlarıyla zarar verecek şekilde onu etkilemesi.

Sözlükte "bakmak, görmek; düşünmek" anlamındaki *nazar* kelimesi Türkçe'de "beğenilen bir şeye kıskançlıkla bakmak ve zarar verecek şekilde onu etkilemek" mânasında *nazar etmek* (göz değmek), Arapça'da ise *nazra* (isâbetü'l-ayn) şeklinde kullanılır. Nazar kavramı, daha çok kıskançlık duygusunun eşlik ettiği zarar verici etkiye sahip göz ve bakışla ilişkilendirilse de herhangi bir canlı yahut objeye yönelik hayranlık ve övgü sözleri de etkisi açısından nazar kapsamında görülmüştür.